

‘Die kinderrombuds moet er

FOTO: ANNA DASOVIC

Sinds mei 2001 is Jaap Doek, emeritus hoogleraar Jeugd- en Jeugdbeschermingsrecht aan de Vrije Universiteit, voorzitter van het Comité van de Rechten van het Kind van de Verenigde Naties. In die hoedanigheid reist hij over de hele wereld. Bas Levering sprak met hem over de pedagogische betekenis van die kinderrechten.

Bas Levering

Een uitdagende stelling om mee te beginnen: om een pedagogiek op te bouwen vind ik de rechten van het kind een te smalle basis.

Niet alles wat er in de pedagogiek en de psychologie omgaat is terug te brengen tot de rechten van het

kind, maar in de rechten van het kind is wel een aantal leidende beginselen te vinden. Zo is er veel discussie over de vaagheid van het criterium ‘het belang van het kind’. Het lijkt erop dat het belang van het kind in verschillende contexten op verschillende manieren moet worden ingevuld. Er is dus geen

eenduidige, algemeen geldende uitleg van het belang van het kind. Het belangrijkste is uiteindelijk toch dat je respect hebt voor kinderen. Je hebt respect voor rechten van mensen in het algemeen, en voor kinderen in het bijzonder, en dat moet dus ook in de pedagogiek en de psychologie het leidende

man komen!’

Het in het burgerlijk wetboek opnemen van een verbod op slaan is meer dan symboolwetgeving. Het betekent dat een ouder in een strafzaak geen beroep meer kan doen op zijn tuchtrecht.

beginsel zijn. Eenvoudig gezegd betekent dat dat je kinderen serieus neemt en daar schort het nog wel eens aan. Zo is de rechtspositie van jeugdigen in inrichtingen, met name in gesloten inrichtingen, in Nederland inmiddels goed geregeld. In de jaren tachtig was de Bond voor Minderjarigen druk met de actie ‘Zetten, Zat, Gezeten’. Er werden rond de justitiële inrichting in Zetten allerlei demonstraties gehouden waarbij het met name om de rechtspositie ging, om het respect voor de rechten van de bewoner van een tehuis. Dat heeft zich vertaald in allerlei praktische regels. Maar eigenlijk hebben alleen de gesloten inrichtingen een op de wet gebaseerde rechtspositieregeling gekregen. Daarbuiten is de rechtspositie van jeugdigen nog altijd niet geregeld. Ook in de nieuwe Wet op de Jeugdzorg is daarover weinig te vinden. Op dat gebied is dus nog wel het een en ander te doen.

Het gaat om de betrokkenheid van jeugdigen bij wat er met hen gebeurt. Dat is van het grootste belang, want je hoort nog met de regelmaat van de klok verhalen van kinderen die van de ene dag op de andere dag zonder tekst en uitleg worden overgeplaatst van de ene inrichting naar de andere. Het gaat dus juist om het gebied waarvan je aanneemt dat het allemaal wel goed geregeld is. Ik zie natuurlijk te veel landen waar de toestand werkelijk tenhemelschreiend is en met geen pen te beschrijven. In dat opzicht is Nederland een gezegend

land. We hebben goede voorzieningen en er hoeft hier niemand van honger om te komen. Maar het gaat vooral om de kwaliteit van de zorg en de aandacht. Omdat we ons dat kunnen permitteren stellen we ook hoge eisen aan die kwaliteit. We hebben niet alleen veel geld, maar ook goed opgeleide maatschappelijk werkers en goed opgeleide pedagogen en psychologen. We hebben er ook voldoende. Maar er zijn landen die, als je er een bak met geld heen zou sturen, nog niets kunnen omdat ze de mensen niet hebben om kwalitatief goed werk te leveren. In Nederland gaat het dus om een verdere verbetering van het systeem vanuit de cultuur van respect voor de rechten van het kind.

Minister Verdonk mag alle gelijk van de wereld hebben, maar wat ze in *De Telegraaf* heeft gedaan is verwerpelijk. Een meisje dat haar opleiding wil afmaken zo afkraken getuigt niet van respect. Die botheid en vermeende kordaatheid van bewindslieden verdient enkel afkeuring. Neem de discussie rond de kinderombudsman als voorbeeld waarin de regering naar mijn mening allerlei irrelevante obstakels opwerpt en ook nog de toegevoegde waarde van zo’n ombudspersoon in twijfel trekt. De regering gaat ervan uit dat onze voorzieningen van een dusdanige kwaliteit zijn en dat wij zo hoogontwikkeld zijn dat we geen ombudspersoon nodig hebben. In Zweden en Noorwegen en andere Europese landen is die waarde van de ombuds-

persoon gewoon gebleken en dat is door iedereen na te gaan. Je kunt bijvoorbeeld niet alles met een klachtenregeling ondervangen. Je hebt zo’n ombudspersoon nodig om alle losse einden aan elkaar te knopen omdat hij in staat is om structurele tekortkomingen binnen het systeem aan de kaak te stellen. Je hebt ook binnen de Nederlandse context dat geweten, die onafhankelijke figuur, nodig die ook tegen de regering kan zeggen: ‘Dat deugt niet, doe er wat aan.’

Maar de Nederlandse regering wil er gewoon niet aan, net zoals men zich met hand en tand heeft verzet tegen een bepaling in het burgerlijk wetboek waarin verboden wordt om geweld in de opvoeding te gebruiken. Uiteindelijk gaan ze dan toch door de knieën. En dan komt de Raad van State nog met een advies dat naar mijn mening een droevig voorbeeld is van het niet begrijpen waar het werkelijk om gaat bij rechten van kinderen. En dat van het hoogste adviesorgaan dat de Nederlandse regering heeft! Maar de afdeling rechtspraak van diezelfde Raad van State heeft ook al een slechte naam als het om de bescherming van minderjarigen gaat die hier asiel/onderdak zoeken. Het is af en toe verbijsterend hoezeer een orgaan dat geacht wordt een onafhankelijk en kritisch oordeel te geven over over- >

'Die kinderombudsman moet er komen!'

› heidsoptreden ervoor kiest om bij die overheid op schoot te gaan zitten; het lijkt in veel van die gevallen meer een orgaan ter bescherming van overheidsoptreden.

Over dat slaan in de opvoeding is ook in ons tijdschrift een levendige discussie gevoerd naar aanleiding van het onderzoek van de Amerikaanse psychologe Diana Baumrind, die meldde dat slaan in de opvoeding – onder bepaalde voorwaarden – helemaal geen negatieve effecten heeft.

In het comité hebben we recentelijk weer een discussie over slaan en de rechten van kinderen gehad. We hebben een zogenaamd *general comment* opgesteld dat waarschijn-

lijk in mei zal worden aangenomen. Daarin zet het comité zijn oordeel uiteen over *corporal punishment*. Er is al een discussie geweest over de vraag of we al dan niet iets zouden moeten zeggen over de voors en tegens van lichamelijke straffen. Het antwoord is nee. We gaan dus ons standpunt niet ondersteunen met onderzoek vanuit de pedagogische of psychologische literatuur, want dan loop je inderdaad het risico dat er iemand komt met het verhaal dat het toch wel goed kan uitpakken. Het gaat er helemaal niet om of het goed kan uitpakken of niet, het heeft ten diepste te maken met respect voor de fysieke en mentale integriteit van het kind en de menselijke waardigheid van het kind. Je slaat een kind dus niet. Dat zijn de

noties die in de pedagogiek leidend zouden moeten zijn.

Over het uitgangspunt 'dat je kinderen gewoon niet slaat' kunnen we het snel eens zijn, maar je moet toch ook kijken naar de gevolgen van de juridisering van de pedagogische sfeer? Zo zie ik bijvoorbeeld niets in de gedragscodes voor leerkrachten op de basisschool.

Er is inderdaad soms sprake van overregulering en menselijk gedrag kan nu eenmaal niet tot in alle details geregeld worden, noch in wetgeving, noch in algemene maatregelen van bestuur. Zo mag een leerkracht op school de grenzen van de intimiteit van het kind niet overschrijden, maar of je dat probleem via gedetailleerde wettelijke regels kunt oplossen is de vraag. Hoeveel seconden mag je iemand stevig tegen je aandrukken? Wanneer is er sprake van ontoelaatbare intimiteit, hoe stel je dat vast en hoe bewijs je dat in rechte? Dat geldt overigens ook voor de samenlevingscontracten, ook daarin kan je niet alles regelen, omdat het te maken heeft met persoonlijke verhoudingen. Ook als het gaat om seksuele intimiteiten wordt veel verwacht van gedragscodes of *codes of conduct*. Maar juist die hebben maar een hele beperkte betekenis, omdat ze voor een belangrijk deel gewoon niet te handhaven zijn. En het gevaar is dat het waardevolle van directe contacten tussen bijvoorbeeld leerkracht en leerling wordt weggereguleerd.

Als het om slaan gaat, is de vraag aan de orde hoe ver je wenst te gaan met het criminaliseren van dat gedrag. Er zijn mensen die vinden dat het in het wetboek van strafrecht moet. Daar ben ik geen voorstander van. Over de hele wereld vallen bepaalde vormen van geweld onder het kopje mishandeling. Het probleem is nu juist dat het ouders in geval van kindermishandeling in heel veel landen is

ADVERTENTIE

NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW - NIEUW

Had me dat eerder verteld

Opvoedkundige antwoorden op veel voorkomende problemen

Prof.dr. Jan van der Ploeg

Dit boek gaat in op de meest voorkomende problemen die zich tijdens de ontwikkeling van kinderen kunnen voordoen. Op bondige en heldere wijze wordt antwoord gegeven op talrijke vragen zoals: is er sprake van een probleem, komt dit probleem ook bij andere kinderen voor, is dit probleem te voorkomen en wat kan ik doen aan het probleem?

ISBN 90 6665 270 5
2e herz. druk, 160 pagina's
€ 14,30

Uitgaven van Uitgeverij SWP zijn verkrijgbaar in de boekhandel

Voor meer informatie:
Uitgeverij SWP / Postbus 257 / 1000 AG Amsterdam
T 020 330 72 00 / F 020 330 80 40 / www.swpbook.com

toegestaan om zich te beroepen op het tuchtrecht, dat slaan binnen redelijke grenzen toestaat. Daarom is het in het burgerlijk wetboek opnemen van een verbod op slaan toch wel meer dan symboolwetgeving. Het betekent dat een ouder in een strafzaak geen beroep meer kan doen op dat tuchtrecht. De ouder heeft dus wat dat betreft geen verdergaande bevoegdheid dan iedereen heeft. Je mag een kind niet slaan en als het slaan ernstige vormen aanneemt kan het leiden tot strafvervolging. Maar niet elke klap wordt strafrechtelijk vervolgd. Dat gebeurt ook niet in het verkeer tussen volwassenen. Een aparte bepaling voor *corporal punishment* in het wetboek van strafrecht is in mijn ogen *overkill*. We moeten ouders die slaan gewoon het excuus afnemen dat ze denken te hebben.

Hoe kijk je tegen de veranderingen aan die in 1995 in het jeugdstrafrecht zijn doorgevoerd?

Er waren twee uitgangspunten die in de aanloop naar die wet van 1995 een rol hebben gespeeld. De eerste was mondigheid. Allerlei bevoeggende bepalingen moesten worden verwijderd en de jeugdige moest volledig aan zijn rechten kunnen komen. In de tweede plaats leende het hele pakket aan sancties zich voor stroomlijning en verscherping. Dat is ook vrij goed gelukt al zijn er wel dramatische dingen gebeurd. Op de valreep komt de minister met de mededeling dat hij de maximumstraf voor de zestien- en zeventienjarigen van 12 naar 24 maanden tilt, met het argument dat het Openbaar Ministerie erom heeft gevraagd. En dat was einde oefening. De Tweede Kamer beweegt vervolgens niet, doet niets, en zegt niet: 'Meneer de minister, kunt u even aangeven wat de argumenten van het Openbaar Ministerie zijn en welke verwachtingen zij hebben van deze verhoogde maximumstraf?' Een

van de argumenten was dat er minder vaak een beroep zou hoeven worden gedaan op het volwassenstrafrecht. Tot op de dag van vandaag is er geen onderzoek gedaan naar de vraag of die redenering ook hout snijdt. Noch naar de aantallen, noch naar de vraag of het volwassenstrafrecht in de praktijk een hogere straf oplegt. Ik vermoed dat dat in tachtig procent van de gevallen niet zo is.

Er is wel een vereenvoudiging gekomen door middel van de geldboeten en de vrijheidsbeneming en er is een behoorlijke regeling van de alternatieve straffen. Je kan aan de ene kant zeggen: er wordt meer vrijheid benomen in de vorm van een behandelmaatregel. Er worden ook meer en ernstiger geweldsdelicten gepleegd. Van wat er bij de politie bekend wordt – de geregistreerde gevallen – wordt het overgrote deel afgedaan door middel van alternatieve straffen, dus door HALT en alles wat daarna nog komt. Wat je in ieder geval kan zeggen is dat de overheid, meer dan vroeger, op elk strafbaar feit reageert. Vroeger had je als *first offender* wel de pijnlijke ervaring op het politiebureau, maar daarna hoorde je niets meer. Er werd gewoon gezegd: 'Dat moet je niet meer doen.' De vader en moeder werden naar het bureau gehaald en de zaak werd besproken. Nu worden maar liefst vijftien tot twintigduizend zaken door bureau HALT afgedaan. Dat betekent dat heel veel kinderen die voor de eerste keer met de politie in aanraking komen niet meer met een waarschuwing naar huis worden gestuurd. De HALT-afdoening zit natuurlijk wel in de justitiële sfeer. De HALT-procedure sluit ook af met een rapport aan de politie. Het is dan aan de politie of er definitief besloten wordt dat er geen strafvervolging wordt ingesteld.

Het 'oude jaren vijftig- en zestigbeeld' van een politiebureau waar kinderen strafregels zitten te schrijven is natuurlijk helemaal verdwenen. Ik sluit niet uit dat het

ten oosten van Tytsjerksteradeel nog voorkomt – dat zou ik heel mooi vinden – maar verder is het hele proces geprofessionaliseerd. Maar daarmee ook vertechnocratiseerd en verbureaucratiseerd. Er zijn tegenwoordig allerlei voorgeschreven acties. Voor de HALT-afdoening bestaan heel precies omschreven administratieve procedures. Wat we in Nederland inmiddels ontberen is wat men in Amerika verstaat onder een *community based approach*. In Nederland hebben we denk ik helemaal geen gemeenschappen meer in de zin van een hechte en solidaire groep in een bepaalde buurt. Zelf woon ik in een buurt die je misschien een gemeenschap kunt noemen. We weten een beetje van elkaar. Jaarlijks hebben we een barbecue en daar praten we wat bij. Over die oude gemeenschap is wel heel romantisch gedaan, maar die had natuurlijk ook zo zijn nadelen. Sociale controle kon ook heel slecht uitpakken. Die sociale cohesie kan je natuurlijk niet zomaar herstellen, zoals sommige politici schijnen te denken. Zo valt het individuele gedrag van mensen niet te regelen. We zijn in Nederland gewend dat ieder voor zichzelf zorgt. Er is ook een totaalpakket aan voorzieningen dat het niet al te noodzakelijk maakt om op de gemeenschap terug te vallen.

Een heel ander onderwerp. Ik vind het heel jammer dat we de anonimiteit van de spermadonor hebben losgelaten. Het aantal donoren is sinds de nieuwe wet ook sterk afgenomen.

Je hebt niet het recht om een kind de mogelijkheid te ontnemen om >

‘Die kinderombudsman moet er komen!’

› zijn afkomst te kennen. We hebben een felle discussie gehad met de Fransen en de Italianen die nog altijd de anonieme geboortes hebben. Ze kunnen een kind ergens droppen, of naar een ziekenhuis stappen, en als het kind dan wordt geboren is het een kind van niemand. De moeder vertrekt, zij wordt verder niet geregistreerd, en het is dus een kind van niemand. Je kan het menselijkerwijs niemand aandoen om een kind van niemand te zijn. Het gaat de Fransen en Italianen natuurlijk ook om het voorkomen van abortus. Wij vinden dus dat donoranonimiteit niet kan. Het directe gevolg is inderdaad dat het aantal donoren afneemt. Mijn simpele reactie daarop luidt: ‘So what?’ Er heerst een ontorechte opvatting dat we alle zeilen moeten bijzetten om iedereen die graag een kind wil ook een kind te bezorgen. Daar halen we alle medische technologie voor uit de kast. Mensen gaan zich te buiten aan allerlei legale en illegale praktijken om kinderen vanuit het buitenland te adopteren. Op landen als Rusland en Bulgarije wordt druk uitgeoefend om maar meer kinderen naar het buitenland te exporteren. Het is de vraag of dat allemaal voor het kind wel gezond is. Er zou vanuit de overheid een vet vraagteken moeten worden geplaatst bij een dergelijk obsessief streven naar kinderen. Als het niet lukt om langs de natuurlijk weg kinderen te krijgen, en de kinderwens ook anderszins niet binnen redelijke grenzen te realiseren is, moet je dat gegeven dan niet accepteren als een *fact of life*? Alle richtlijnen zijn gericht op het krijgen van kinderen. Ik zou het op prijs stellen dat er naast de richtlijnen voor IVF ook nog eens een brochure uitkwam die mensen voorhoudt dat een leven zonder eigen kinderen ook een goed en zinvol leven kan zijn. Die balans mis ik echt in deze discussie. Los daarvan is er niemand in mijn kring die zegt dat het kind zijn afkomst moet weten. Dat valt ook niet te realiseren. Het-

zelfde geldt voor de adoptie. Kijk, als jij een zwart kind uit Afrika adopteert, is het geen vraag of jij dat kind zult voorlichten of niet. Als dat minder duidelijk is, wordt toch aangeraden het kind vroeg in te lichten. Er zijn ook grote verschillen in de wensen van de kinderen zelf. Maar je kan er juridisch werk van maken om vernietiging te vragen van het vaderschap van de man die met je moeder getrouwd is. Als je voor de ontkenning van het vaderschap gaat moet je natuurlijk wel een goed verhaal hebben.

In welke opzichten maakt Nederland de rechten van het kind niet waar?

Dat blijft voor het comité in de eerste plaats de aanpak van kindermishandeling. Het is opmerkelijk dat er in Nederland veel aandacht is voor dat verschijnsel. Denk aan de manier waarop onze Algemene Meldpunten voor Kindermishandeling (AMK's) functioneren. Maar het beleid van de afgelopen twintig jaar getuigt niet van voortvarendheid en doortastendheid. We hebben al even over de codes gesproken. De laatste staatssecretaris heeft gezegd: ‘Als het niet binnen twee jaar geregeld is, dan ga ik het zelf doen.’ Dat soort dreigementen maken ze niet waar want de Kamer trekt ze niet aan hun jasje. Dat is de soort laksigheid die de Nederlandse politiek wel vaker kenmerkt.

In de tweede plaats: als het gaat om de budgettaire voorzieningen

kan er nog wel het een en ander gedaan worden. Dat geldt met name ook voor de voorschoolse opvang. Die wordt nu vooral gestimuleerd om allochtone kinderen wat beter voorbereid de basisschool in te sturen. Maar daar moet in zijn algemeenheid veel meer aandacht aan besteed worden. Het comité heeft onlangs een *general comment* uitgebracht, waarin wordt gesteld dat ook hele jonge kinderen rechten hebben die gerespecteerd moeten worden.

De kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang is gewoon onder de maat. Dan hebben we ook nog de sancties voor onder achttienjarigen waar de Nederlandse regering gewoon eens onderzoek naar zou moeten doen. Op het civielrechtelijk opsluiten van minderjarigen is ook wel het een en ander aan te merken. Daar maakt de Nederlandse regering overigen wel werk van. Dat doen ze ook met de *corporal punishment*, daar hadden we het al over.

Over de ombudspersoon hadden we het ook al. Er is een rapport van het Kohnstamm-instituut in opdracht van de regering, waar de regering niets mee doet. Er ligt een initiatiefvoorstel van het Tweede Kamerlid Khadija Arib van de Partij van de Arbeid, maar daar zit geen enkele beweging in. Dat is ook weer zo'n teken van de krenterigheid van de manier waarop kinderen worden behandeld. Zo'n houding getuigt niet van respect voor de rechten van kinderen. Dat kan allemaal veel royaler en het hoeft echt niet zoveel geld te kosten. ●

Je kan het menselijkerwijs niemand aandoen om een kind van niemand te zijn. Wij vinden dus dat donoranonimiteit niet kan.